ГЛАСАЈУ ЗА НАЈВИШИ АКТ: Посланици у Парламенту

ИЗ УГЛА ПРОФЕСОРА ПРАВА СТЕВАНА ЛИЛИЋА

На врло клизавом терену

Питање промене Устава је већ неко време у жижи политичке и стручне јавности, али није потпуно јасно шта тачно власт подразумева под тим послом, каже за "Вести" професор права Стеван Лилић, уз оцену да недавна актуелизација питања референдума, односно промена закона о тој категорији, може да буде повезана са Уставом.

- Односно, да се спрема операција промене Устава - каже овај стручњак који је за промену садашњег Устава. Важећи из 2006, према Лилићевим речима, са политичког и правног аспекта, има добре и лоше стране, а једна од добрих је изјашњавање грађана.

- Референдум је позитивна категорија непосредног изјашњавања којим се решавају кризне ситуације јер потом следи склапање споразума - појашњава наш саговорник и истиче да је суштина да се обавеже и будућа власт да ће одлуку, односно народну вољу, спровести.

Лоша је, сматра, екстремна популистичка реторика са бомбастичним изјавама која ствара простор за манипулације, па може да се деси да референдум имплодира и изазове поделу уместо јединства.

Као пример доброг референдума наводи онај на којем су се грађани Ирске прошле године изјаснили да се из Устава избаци кривично дело "богохуљење". С друге стране референдум о Брегзиту, чланству Велике Британије у ЕУ одржан 2016. године, како истиче овај правни стручњак, прети да доведе до распада Уједињеног Краљевства .

Када је реч о Србији, Лилић подсећа на прихваћену обавезу промене Устава у делу о правосуђу због интеграција у ЕУ.

- Устав треба мењати јер је противречан. У члану 105 наведено је да Скупштина укида имунитет народним посланицима, председнику Републике, члановима Владе и заштитнику грађана, у члану 134, а видимо да о имунитету министара одлучује Влада.

Ту је, каже овај стручњак, и питање Косова које он посматра као политичко, али и оно што мора да се реши, па сматра да је вероватно и због тога најављено да ће се ићи на измену Закона о референдуму.

- То је квадратура круга. Изјашњавање грађана је последњи степеник у процедури који доводи до решења за неко важно питање у држави. Устав је, међутим, недоречен и у вези са самом променом. Садржи одредбу према којој је потребна већина од броја изашлих на референдум, а колико чујемо ново решење ће бити да може да изађе свега један бирач и да то изјашњавање буде успешно, што је карикатурално - тумачи Лилић.

Истиче да су увек важни и квалитет и мотиви и намера и даје савет "како изаћи и зачараног круга".

- Питање Косова, нормализација односа мора да прође кроз неки облик референдума, јер треба да се оконча мировним уговором. Да би референдум био третиран као успешан, морао би да поседује неки квантитативни индикатор, на пример половину од 70 одсто бирача или другачије, али да то буду цифре.

Овако је, каже, терен опасан и може да буде оспораван резултат као у случају Брегзита.

- Мора се имати жеља, капацитет и стручност да се реши усклађивање Закона о референдуму са Уставом Србије - савет је овог стручњака. ■

Заборављени закон

- Низ је мањкавости у Уставу, а једна од њих јесте што је КиМ у преамбули, а да она није део Устава. Као велики пропуст "устава Војислава Коштунице" види и то што закон о суштинској аутономији за КиМ никад ниједонет, а Косово је прогласило независност - појашњава Стеван Лилић.

ЈОВАНА СПРЕМО, САВЕТНИЦА ЗА ПИТАЊЕ ЕУ ИНТЕГРАЦИЈА

Суверенитет у рукама народа

Јована Спремо

Тешко је, каже Јована Спремо, Саветница за питања процеса ЕУ интеграција YUCOM, не сложити се са министром Бранком Ружићем да су измене Закона о референдуму неопходне јер су тренутна решења рестриктивна, превазиђена и неусаглашена са Уставом.

- Проблем настаје када се зађе дубље у ову проблематику. Последњи којег се Србија сећа био је референдум за измене Устава 2006, чије је доношење било после-дица пропуштене прилике да се одмах након демократских промена 2000. усвоји Устав који ће значити и потпуни раскид са претходним режимом - указала је Спремо за "Вести", истичући да оно што се десило, под изговором наставка процеса интеграција ЕУ, било је све само не усвајање тог акта у складу са демократским вредностима.

Тада су, како је рекла, недостатак јавне расправе, прихватање мишљења струке, само два сата дата посланицима да се упознају са текстом и прихвате скоро једногласно, резултирали дводнев-ним референдумом с додатном нетранспарентношћу процеса, неправилностима током гласања, и медијским притиском на грађане. Устав је донео мноштво новина, посебно у заштити људских права, иако је остало доста непрецизних и непотпуних одредби.

- Са друге стране, законе на које је измена Устава утицала, требало је мењати у годинама након доношења што се са многима, укључујући и Закон о референдуму и народној иницијативи, није десило. Почетком 2016. у поодмаклом процесу прикључивања ЕУ, Србија је усвојила Акциони план за Поглавље 23, о неопходним реформама у правосуђу, борби против корупције и основним правима. У склопу предвиђених мера за јачање независности правосуђа предложене су измене Устава у погледу надлежности и састава правосудних савета, избора судија које се први пут бирају, председника Врховног касационог суда и председника осталих судова, престанка судијске и тужилачке функције, и других повезаних питања.

Када се говори о референдуму за измене Устава, према њеним речима, сигурно ће се односити на измене дела о правосуђу, али када се грађанима помене референдум о Уставу, прва асоцијација су преамбула и питање статуса Косова.

- Једна од измена у Нацрту Закона и народној иницијативи омогућава и интерно расељенима и бирачима који хоће да гласају према месту боравишта да гласају на референдуму, што даје сигнал да ће се грађани у неком моменту изјашњавати и о изменама које се тичу Косова. Да бисмо са сигурношћу могли да говоримо о изменама Устава у овом делу, потребно је прво поново активирати процес нормализације односа Београда и Приштине, и приближити се решењу које ће бити предмет коначног споразума.

Ако се, каже Спремо, вратимо на измене Закона, предложено је и усклађивање истог са одредбом Устава која прописује да се одлука на референдуму доноси већином изашлих бирача, не дајући праг неопходне излазности.

- Важећа верзија прописује минимум од 50 одсто гласача уписаних на бирачки списак. Иако Устав не прописује минималну излазност, а Закон преписује ову одредбу, треба напоменути да је укидање минималне излазности за референдум о важним изменама, попут измена Устава, често средство за манипулисање резултатом референдума, посебно у ситуацијама када су грађани недовољно информисани о самом питању којег се референдум тиче. ■

Независност правосуђа

- У наредном периоду, а највероватније после парламентарних избора на пролеће 2020, када се настави и рад Одбора за уставна питања и законодавство Скупштине на предложеним изменама Устава, треба јасно да буде дефинисано када ће се референдум одржати и да ли ће се поред унапређења у циљу веће независности одредби Устава које се односе на правосуђе, односити и на још нека неразрешена питања. До тада треба инсистирати на ближем упознавању грађана са предложеним изменама Устава и како ће оне утицати на њихова права, али и са последицама њиховог гласања на даље друштвене и политичке процесе - закључила је Јована Спремо.

Стеван Лилић